

JAN GRMELA

Jan Grmela je širší veřejnosti znám především v souvislosti s Bezručovým velezrádným procesem před vojenským soudem v roce 1915, kdy byl Vladimír Vašek obviněn z autorství Grmelových protihabsburských básní, uveřejněných v českém emigrantském listu vycházejícím v Paříži "L Indépendance Tchèque", Zmíněné básně byly ať už Grmelou, nebo redakcí listu podepsány iniciálkami P.B. Jedna z básní plagovala bezručovské motivy a výrazové prostředky, druhá byla napodobeninou Kollárovy Slávy dcera.

V zrcadle nepříznivých důsledků tohoto činu bývá Grmela vcelku jednoznačně negativně hodnocen, nechybí ani použití výrazů pro hodnocení jeho osoby, jako např. "pitvorný dobrodruh" apod.

Objektivnější je stručné hodnocení postavy Jana Grmely ve vzpomínkách Vaškova obhájce dr. Hynka Bulína, přiznávající Grmelovi jisté zásluhy z doby jeho působení na Ostravsku. S jeho osobou se ostatně setkal v roce 1909 ve své advokátní praxi.

Cílem této studie je blíže prozkoumat působení Jana Grmely ve světlejším období jeho života, tedy jeho působení na Ostravsku a to v letech 1900-1906, kdy byl vůdčí osobností v Mariánských Horách a hodnotit jeho úlohu při rozvoji této obce a českého národního života na Ostravsku v této době, kterážto úloha má své pozitivní i negativní aspekty.

Grmela odchází ze služeb obce Přívoz do Čertovy Lhotky

v r. 1900

Jan Grmela se narodil 19. srpna 1861 jako syn hostinského v Pačlavicích na Hané. Od svých pětadvaceti let byl zaměstnancem obce Přívozu. Původně nastoupil v roce 1886 jako obecní strážník, v r. 1888 se stal kancelistou a v r. 1889 tajemníkem obce. Ačkoli v obecním výboru byla německá většina, nabyl v obci rozhodujícího vlivu. Jako tajemník obce v době jejího největšího rozmachu (v letech 1890-1900 se počet obyvatelstva zdvojnásobil z 5 000 na 10 000 obyvatel) měl největší zásluhu na postupné přeměně Přívozu v město. Prosadil výstavbu škol, zavedení kanalizace, výstavbu obce podle nového územního plánu, stavbu kostela a zřízení duchovní správy. Výsledkem těchto snah bylo povýšení Přívozu na město, ke kterému došlo v roce 1900.

Grmela byl znám jako dobrý Čech a stal se také častým terčem německého buržoasního nacionalistického tisku, který

útočil i na obecní výbor. Např. Mährisch-schlesischer Grez-bote psal: "Ano, Přívoz dnes přes svůj německý obecní výbor propadl již českému vlivu. V Přívoze vládne Grmela...", jindy ho tentýž list nazýval "Erz-Czeche", "ein fanatischer Czeche" atd.

Grmela nebyl členem žádné politické strany, usiloval o českou národní věc především v místě svého působení. V existenci různých českých stran viděl drobení českých sil v národnostně ohroženém území, drobení znásobené ještě vzájemnou nevraživostí a netolerancí.

Obdobným byl i jeho vztah k dělnickému hnutí. Přitom však odsuzoval represálie proti dělnictvu. Po jeho veřejné kritice krvavého zákroku proti stávkujícímu dělnictvu na Polské Ostravě v roce 1894 požadoval okresní hejtman a zemský velitel četnictva zavedení disciplinárního řízení proti němu a jeho potrestání.

Grmela jako, bývalý student teologie v kroměřížském semináři byl horlivý katolík a propagátor mariánského kultu.

V Přívoze byl jednatelem spolku pro postavení chrámu P. Marie a s péčí o rozvoj obce spojoval i úsilí o zřízení příslušných církevních institucí (vyfaření Přívozu z farnosti moravskoostravské a zřízení samostatné duchovní správy).

Grmelova úspěšná činnost přivedla obecní výbor v Čertově Lhotce (dnešních Mariánských Horách) na myšlenku získat ho jako obecního tajemníka.

Čertova Lhotka byla až do roku 1880 malou vsí se 422 obyvateli. Do devadesátých Let se v obci usazovali dělníci pracující v ostravských dolech a Vítkovických železárnách.

V roce 1890 již ve vsi žilo 1 154 lidí. Další růst obce byl podmíněn především rozvojem hornictví na jejím území. V roce 1890 zahájilo Vondráčkově těžířstvo výstavbu těžní jámy a koksovny Ignát (později Důl Jana Švermy) a v roce 1894 se začalo na novém dole těžit uhlí, o rok později zde byl vyroben první koks. Překonání poměrně nepříznivých geologických poměrů při výstavbě dolu vyčerpalo kapitál Vondráčkova těžířstva. Když se mu nepodařilo získat pomoc ani u českých ani u rakouských finančních ústavů, v roce 1896 odprodal závod berlínské společnosti Friedländer & Co., později reorganizované na Oberschlesische Kokswerke und chemische Fabriken, A. G. Tento koncern pak vytvořil ze závodu svou dceřinu akciovou společnost Moravskoostravské kamenouhelné těžířstvo a koksovny Marie-Anna (nazvané podle dcery B. Friedländera). Těžířstvo Marie-Anna závod dále rozšířilo, v roce 1896 v něm pracovalo 990 a v roce 1900 už 2 125 zaměstnanců. V obci byla také v roce 1902 založena slévárna a strojírna Josefa Jermáře a v roce 1898 parní cihelna firmy Sedlák a Halouska. Založení dolu a koksovny Ignát přineslo s sebou náhlý vzrůst počtu obyvatelstva v druhé polovině devadesátých let. Podle výsledků sčítání lidu v roce 1900 bydlelo v obci již 7 571 obyvatel, z toho 5 032 Čechů, 2 026 Poláků, 348 Němců a 165 cizinců.

Rozvoj hornictví nebyl v počátečních letech spojen s germanizačním úsilím správy dolů. Vondráčkově těžířstvo bylo české a i po prodeji dolů a koksovny společnosti Marie-Anna zůstal až do své smrti v roce 1902 ředitelem závodu Jan Kohout, rodák z Německého Brodu, který podporoval český národní život v obci. Díky těmto příznivým okolnostem zůstala Lhotka i v období svého překotného růstu obci nejen převahou českého obyvatelstva, ale i zachováním české obecní samosprávy.

Za rychlým stavebním a populačním rozvojem obce zao- stávala výstavba veřejných staveb a také správa obce zůstá- vala na úrovni malé vesnice. Do roku 1885 vyřizoval obecní agendu sám starosta obce. Od té doby pomáhali při vyřizová- ní obecních písemností učitelé a od roku 1895 vykonával ta- jemnickou práci za menší odměnu nadučitel Jan Pospíšil. V roce 1898 se obecní výbor rozhodl zřídit místo obecního ta- jemníka a nabídnout je přívozkému tajemníku Janu Grmelovi. Ten nabídku nejprve odmítl, ale po dalším jednání ji 15. října 1899 přijal a 16. 1. 1900 začal pracovat na novém pů- sobišti.

Příčiny Grmelova odchodu z Přívozu jsou nejasné. V po- zdějších letech - zejména při volbách do zemského sněmu -se objevily na jedné straně výčitky, že Grmela svým odchodem "zradil českou věc v Přívoze", na druhé straně se tvrdilo, že odešel z Přívozu pro defraudace. K prvnímu obvinění Grmela sám píše, že ho čeští předáci na Ostravsku, zejména dr. Edmund Palkovský, Emanuel Balcar a Konstantin Grünwald ml. přemlouvali, aby vzhledem k ohrožení české věci v Přívoze odtud neodcházel a že i přívozský starosta Müller jej přemlouval, aby zůstal. Pokud jde o druhou výtku, lze ji jednoznačně odmítnout, při odchodu Grmely z Přívozu mu byla ihned vrácena služební kauce a v březnu 1900 mu byla vyplacena renumerace za rok 1899 a odbytné. Také se nedá říci, že by byl Grmela získán pro Lhotku finančními výhodami, neboť v Přívoze bylo jeho slušné o 200 K vyšší než jeho nástupní plat ve Lhotce.

Nejpravděpodobnější se zdá vysvětlení, že Grmela odešel z Přívozu proto, že v něm dosáhl všeho, čeho mohl dosáhnout. Z vesnice vybudováno město a oficiální povýšení obce na město se již očekávalo každým dnem. Došlo k němu za půl roku po Grmelově odchodu. Grmela by se stal pro obec méně potřebným nebo později by byl jako Čech pro německý obecní výbor neúnosný. Zato ve Lhotce mohl znovu naplnit své organizační schopnosti a vybudovat další město - tentokrát české; ostatně vždy měl o sobě velmi vysoké mínění a svou činnost považoval za vyšší poslání.

Grmelova neúnavná práce pro rozvoj Mariánských Hor

V prvním roce své činnosti se Grmela věnoval především zavedení pořádku do obecního úřadování. Byla zřízena zasedací síň, uspořádána spisovna a zavedeny pokladní knihy (dříve byly účty sestavovány vždy na konci roku a za obecní

pokladnu sloužila krabice od cikorky, ostatně prázdná). Na obecní úřad byli přijati další úředníci - v lednu 1900 Alois Gottwald a v březnu téhož roku Antonín Záviš jako obecní kancelisté.

Původní název obce Čertova Lhotka v posledních letech 19. století přestal být používán. Adjektivum "Čertova" začalo být pocitováno po vybudování dolů jako pejorativní. I obecní úřad používal označení Lhotka (Lihotka) u Moravské Ostravy. Prosté označení Lhotka vedlo vzhledem k velkému počtu Lhot a Lhotek k potížím v poštovním styku. V březnu 1900 se usnesl obecní výbor z Grmelova popudu na přejmenování obce na Ostravskou Lhotku. Současně přijal obecní výbor i další Grmelovy návrhy, motivované snahou o zachování českého charakteru obce, prohlášení češtiny za jedinou úřední a jednacím řeč, schválení znaku a obecních barev - nahoře červené, dole bílé.

Přijetí nového jména obce bylo patrně kompromisním řešením, vynuceno konzervativní částí obecního výboru. Grmela již v roce 1900 pomýšlel na povýšení obce na město, a pak by název Lhotka nebyl vhodný. Nové jméno Ostravská Lhotka nedal úředně schválit, a využívaje záměny Ostravské Lhotky s Ostrou Lhotou, prosazoval přejmenování obce na Mariánské Hory. Pro předpokládaný značný odpor v obecním výboru zaslal návrh na tuto změnu v lednu 1901 přímo na ministerstvo vnitra bez projednání v obecním výboru. Návrh však nemohl být bez vyjádření obecního výboru schválen. Ten jej nejdříve v únoru 1901 zamítl, ale v březnu 1901 schválil, když se Grmelovi podařilo získat podporu ředitele místního těžářství Jana Kohouta a jeho vlivem i hlasy důlních úředníků - členů obecního výboru.

Kolem přejmenování vzniklo v obci mnoho sporů. Nešlo ani tak o změnu názvu obce, jako o nový název. Návrhy na Palackého údolí, Husovo apod. by nebyly schváleny jako názvy politické, názvy Vondráčkovice, Vondráčkovy Hory nebyly považovány za vhodné vzhledem k současným majitelům dolů na území obce. Návrh změny názvu na Mariánské Hory vzbudil odpor mezi značnou částí obyvatelstva, které nechtělo mít z obce nové Lourdy nebo Mariazell.

Nový název Obce byl schválen výnosem ministerstva vnitra ve Vídni ze dne 22.8.1901. V lednu příštího roku byl také schválen obecní znak.

Z koncepce vytvoření ryze české obce na Ostravsku vycházel Grmelův na pojmenování ulic schválený obecním výborem v roce 1901. Názvy ulic volené podle slavných osobností českého národa výrazně kontrastovaly se jmény ulic v Moravské Ostravě, která často připomínala představitele německé městské správy, německého průmyslu a příslušníky habsburské dynastie. Z tehdy přijatých třiceti jmen se dodnes udržely názvy ulic Přemyslovců, Kollárova, Jablonského, Hynaisova, Pražákova, Mojmírovou, Václavská, Novoveská a Martinská.

Pro rozvoj české obce na Ostravsku na přelomu století mělo největší význam české školství, jinde většinou zatlačované německými i polskými školami. S příchodem Jana Grmely do Mariánských Hor je spojena soustavná péče obce o

vybudování českých škol v obci. Stále rostoucímu počtu žáků už nedostačovala školní budova, postavená v roce 1895. Na začátku školního roku 1895/96 bylo v obci 307 dětí školou povinných, o pět let později již 778 dětí. Původně navrhovaná přístavba školy by byla řešením provizorním a po sporech v obecním představenstvu zvítězil Grmelův návrh vystavět novou školu na vhodnějším místě. Po postavení budovy byla v roce 1901 škola rozdělena na dvě pětitřídní obecné školy - chlapeckou a dívčí. K první mateřské škole zřízené v roce 1897, přibyla v roce 1900 druhá, převzatá ještě téhož roku do obecní správy. O zřízení mateřských škol se zasloužil především nadučitel Jan Pospíšil.

V průběhu roku 1900 se Grmela seznámil s problematikou obce a v úředním připomenutí ze dne 4. 2. 1901 nastínil své představy o zřízení institucí nutných pro další rozvoj obce. Podle tohoto materiálu považoval Grmela za potřebné zřízení samostatné duchovní správy, výstavbu kostela a fary, radnice, vodovodu, tří mateřských školek, chlapecké a dívčí měšťánské školy, zřízení náměstí, úpravu chodníků, zřízení chudobince a obecní spořitelny. Potřebný finanční náklad odhadoval na 660 000 K, v lednu 1902 už na 800 000 K. Peníze měly být vypůjčeny na nízký úrok od zemědělské banky v Brně a zaplaceny do padesáti let. Financování rozvoje obce půjčkami bylo běžné také v okolních obcích, ve kterých se obdobně jako v Mariánských Horách v krátkém čase zněkolikanásobil počet obyvatelstva a kde bylo nutné v krátkém čase provést nákladné stavby. Např. Přívoz si vypůjčil v roce 1895 jeden milión K a v roce 1899 dalších 300 000 K, Vítkovice si vypůjčily 800 000 K na stavbu vodovodu, 400 000 K na kanalizaci, 90 000 K na radnici atd.

Na základě tohoto návrhu se usnesl obecní výbor 30. 1. 1902 požádat zemský sněm o povolení půjčky 800 000 K u Zemědělské banky markrabství moravského v Brně a současně zmocnil starostu obce získat dočasně úvěr u jiného peněžního ústavu, který měl být splacen z požadované půjčky po jejím schválení. Pro žádost o půjčku hlasovali i úředníci těžířstva Marie-Anna, kteří byli členy obecního výboru. Oficiální zástupce těžířstva, tzv. zástupce nejvyššího poplatníka, si však vymínil - zřejmě s ohledem na změnu vedení závodu - právo vyjádřit se k usnesení později. Vymáháním půjčky pověřil starostenský úřad olomouckého advokáta a českého přísedícího moravského zemského výboru JUDr. Jana Žáčka.

Spor o obecní půjčku

Po smrti českého ředitele závodu Marie-Anna Jana Kohouta byl jmenován ředitelem Adolf Zindler, německý státní příslušník. Nové vedení těžířstva radikálně změnilo dosavadní postoj závodu k potřebám obce a již 13. 2. 1903 podalo k moravskému zemskému výboru protest proti zmíněnému usnesení obecního výboru. Argumentovalo tím, že půjčky má být využito na stavby, které podle jeho názoru nejsou

nezbytně nutné, poukazovalo na to, že řešení otázky zřízení samostatné duchovní správy obci nepřisluší a odvolávalo se na nepříznivou hospodářskou situaci, která těžířstvu neumožňuje platit větší obecní přirážky. Ostatní průmyslové podniky v obci proti žádosti o povolení půjčky neprotestovaly.

S ohledem na protest těžířstva Marie-Anna zemský výbor odložil v červnu 1902 povolení půjčky a vyžádal si od obecního předsednictva podrobnější údaje o předpokládaném použití půjčky. Koncem října 1902 zaslal starostenský úřad Mariánských Hor zemskému výboru rozsáhlou zprávu, ve které Jan Grmela podrobně zdůvodnil potřebu půjčky pro další rozvoj obce a vyvrátil námitky těžířstva. Právem poukázal i na jediný skutečný zájem těžířstva, totiž na jeho zájem o maximální zisk bez ohledu na potřeby obce. Ke zprávě byl připojen návrh na použití půjčky na jednotlivé stavby.

S obdobnými dopisy se starostenský úřad obrátil na další vlivné osoby - poslance Pražáka a Rozkošného. Nejúčinnější však byla zřejmě pomoc dr. Žáčka, který byl mezitím jmenován náměstkem zemského hejtmana. Moravský zemský výbor povolil obci dne 19. 12. 1902 vzít půjčku 800 000 K ze zemědělské banky, a to:

1) Na založení samostatné duchovní správy, jakož i na uhrazení nákladů na stavby s tím spojené	400 000 K
2) Na stavbu nemocnice	60 000 K
3) Na provedení kanalizace	60 000 K
4) Na stavbu vodovodu	120 000 K
5) Na stavbu školy	60 000 K
6) Na stavbu radnice	60 000 K
Na stavbu cest a zřízení osvětlení	40 000 K

Půjčku 400 000 K na zřízení samostatné duchovní správy povolil jen s podmínkou zúčtování. Na splácení této části mají přispívat jen ti, kdo jsou k tomu vázáni zákony, tedy místní katolíci.

Na rozhodnutí zemského výboru těžířstvo Marie-Anna podalo 10. 1. 1903 stížnost ke správnímu soudnímu dvoru ve Vídni, hlavně na použití půjčky na stavbu kostela a požadovalo zemský moravský výbor, aby půjčku do rozhodnutí správního soudu nevyplácel. Tento krok těžířstva prakticky znamenal prodloužení bojů o půjčku o dalších 14 měsíců.

Obecní výbor v Mariánských Horách nebyl jednotný. Jestliže, se však v dřívějších dobách stanoviska jednotlivých členů výboru někdy křížila a jindy sbližovala, v boji o půjčku se zformovala tak zvaná "závodní opozice", složená ze zaměstnanců těžířstva a na něm závislých osob a z některých dalších členů výboru, kteří byli v opozici z důvodů spíše osobních (např. předbývalý starosta Lokša).

Velmi aktivní byli i někteří bývalí členové obecního výboru. Tato opozice držela v obci dosti významné pozice, např. pokladník těžířstva Brodský byl předsedou finanční sekce. Spory se odbývaly nejen ve schůzích obecního výboru, ale pronikly do celého života obce. Ačkoli půjčka nebyla dosud povolena, obecní stavby se prováděly z půjček získaných jinak, které měly pak být splaceny po povolení půjčky 800 000 K. Tohoto stavu využila opozice a podala v červnu 1903 žádost k zemskému výboru o revizi obecního hospodaření. Další stížnost vznesla 7. 10. 1903 k zemskému sněmu, který právě zasedal a měl také jednat o půjčce. Důvody stěžovatelů nebyly příliš přesvědčivé. Kromě stížnosti na vedení obecních účtů poukazovali na to, že obec má značný počet veřejných budov (obecní dům, pošta a 4 školní budovy) a že důlní průmysl, platící dvě třetiny všech daní v obci, již překročil nejvyšší bod svého vývoje a že má přejít v soukromé držení, čímž bude daňový příjem snížen na polovinu. Ve skutečnosti těžba na jámě Ignát od roku 1900 stále stoupala s menšími výkyvy v roce 1902 a 1907 až do roku 1916.

Na obdobné téma uveřejnil tendenční úvodník ve dnech zasedání zemského sněmu v Brně brněnský Tagesbote. Většina těchto polopравd a nepravd byla vyvrácena rozsáhlou tiskovou opravou, uveřejněnou v témž listě o deset dní později. Ještě před jejím uveřejněním předali zástupci Mariánských Hor text opravy poslancům zemského sněmu. Kromě toho jim rozdali další materiály a rezoluce občanů podporující udělení půjčky.

Článek v Tagesbote však do určité míry správně charakterizoval situaci v Mariánských Horách, když uvedl, že obecní tajemník na sebe strhl moc v obci. Grmela důsledně prosazoval své návrhy a dovedl přimět obecní výbor k jejich schválení. Také financování obecních staveb neodpovídalo zásadám správného účetnictví, i když formálně nebylo na obecních účtech shledáno závad.

Zájem obce vydatně prosazovali příslušníci českého poslaneckého klubu, zejména poslanci dr. Žáček, dr. Hruban, dr. Perek, dr. Pražák, Stránky, Boubela a další. Boj o půjčku Mariánským Horám podporovaly všechny české buržoasní listy) které přinášely o celé záležitosti rozsáhlé články.

V boji o udělení půjčky dostala konečnou podobu i Grmelova práce "Mariánské Hory na Ostravsku", vydaná nejdříve ve spisku spolku vojenských vysloužilců Břetislav v Mariánských Horách v roce 1902 a pak v roce 1903 jako zvláštní výtisk v češtině i v němčině, v překladu pro informaci členů zemského sněmu. Již jinde byla tato brožura hodnocena jako první práce ostravského autora, v níž je za nepřítele českého obyvatelstva označen německý kapitál a německá buržoazie, která se zmocnila úřadů, aby je proměnila v nástroj své nadvlády a poněmčování. Tutéž práci v neúplné verzi uveřejnil Grmela již ve "Slavnostním spisu vydaném k založení Sokola v Mariánských Horách" a též ve své knize Dějiny obce Přívozu v rozsáhlé poznámce pod čarou.

5. listopadu 1903 byla konečně obecní půjčka projednávána ve finančním odboru zemského sněmu, pro půjčku hlasovalo 7 českých proti 9 německým členům. Protože po nepovolení výplaty půjčky Mariánským Horám hrozili čeští poslanci nejostřejšími represáliemi (obstrukcí), bylo přijato rozhodnutí odložit projednání půjčky do příštího zasedání sněmu.

Poněvadž výsledek úsilí o získání úvěru z moravské zemědělské banky byl nejistý, uvažovali Mariánskohorští o půjčce z jiného peněžního ústavu. Na to reagovalo těžířstvo Marie-Anna novou stížností k zemskému výboru ze dne 7. 11. 1903 proti této možnosti. Téměř současně podal stížnost stejného obsahu bývalý starosta František Lokša a další. Byla stylizována shodně se stížností těžířstva.

V obci byly opět pořádány schůze, z nichž byly odesílány rezoluce pro i proti půjčce. V únoru 1904 se obecní výbor usnesl požádat zemský výbor o provedení revize pokladních knih, aby byl nejčastěji uváděný argument závodní strany vyvrácen.

V prosinci 1903 měl boj mezi těžířstvem s obcí dohru až v říšském sněmu, kde 15 českých poslanců podalo interpelaci na ministerského předsedu, v níž žádali vypovězení pruských státních příslušníků, ředitele těžířstva Marie-Anna Zindlera a jeho sekretáře Mertense, přičemž za vhodnou bezprostřední záminku bylo použito pohrdavého vyjádření ředitele Zindlera o členech panovnického rodu. Proti Zindlerovi zahájil státní navládní vyšetřování.

Dne 19.3.1904 byly stížnosti německé opozice zamítnuty zemským výborem. 23. 3. 1904 se konalo přelíčení u soudního správního dvoru ve Vídni. Eozsudek zněl - stížnost těžířstva Marie-Anna se zamítá. Na podzim se opět sešel zemský sněm a 11. 10. 1904 půjčku ze zemědělské banky markabství moravského v požadované výši povolil.

Po rozhodnutí správního soudního dvoru došlo mezi těžířstvem Marie-Anna a obcí Mariánskými Horami k dočasnému usmíření, sjednanému mezi ředitelem Zindlerem a tajemníkem Grmelou. Na schůzi obecního výboru dne 20. 5. 1904 hlasoval jak všichni čtyři členové obecního výboru z řad závodních úředníků, tak také zástupce největšího poplatníka, tj. těžířstva Marie-Anna, pro podání žádosti o povýšení obce na město, zahájení stavby kostela, schválení zastavovacího plánu, jež zpracoval v roce 1902 známý vídeňský architekt Camillo Sitté, a pro zřízení pokračovací školy pro horníky. Dohoda mezi těžířstvem a obcí však obsahovala také ústupky obce těžířstvu. Obec převzala do své péče německou školu, vydržovanou dosud Schulvereinem a německou mateřskou školu a zavázala se pro tyto školy postavit novou budovu nákladem 102 000 K.

Spor o půjčku 800 000 K trval tedy více než dva roky a v obci bylo nutno provést aspoň nejdůležitější stavby, na které bylo třeba opatřit úvěr. Obci však bylo zemským výborem zakázáno brát jakékoli úvěry a zálohy na příslibenou půjčku. Proto Grmela obstaral úvěr na soukromé osoby a soukromě zaručený některými členy obecního výboru; tyto ú-

věry byly bankami ovšem poskytnuty na uhrazení obecních výdajů a potřeb. Poněvadž tyto výpůjčky byly nelegální, nebylo o nich učiněno žádné usnesení obecního výboru a také do schválení půjčky 800 000 K nemohly být výdaje z nich hrazené zahrnuty do obecních účtů. Tuto vedlejší pokladnu, disponující statisíci korun obhospodařoval Jan Grmela, který z nich poskytoval zálohy obecnímu důchodenskému úřadu. Do obecních účtů byly výdaje pojaty až po přijetí půjčky.

800 000 K v roce 1905. Úvěry Grmela získal postupně u Handels-Gewerbe-Bank v Moravské Ostravě, u pobočky Živnostenské banky v Moravské Ostravě, u filiálky České banky Union v Opavě, u Občanské záložny v Moravské Ostravě a v Mariánských Horách a z části půjčil Grmela i své vlastní peníze. Tím byl sice urychlen stavební vývoj obce, ale také byly vytvořeny předpoklady pro pozdější nesrovnalosti při vyúčtování těchto úvěrů.

Vypůjčených peněz bylo použito především na stavbu škol. Kromě škol postavených v letech 1900-1901, byla to nová školní budova postavená v roce 1902, ve které byly pro zatímně umístěny chlapecká a dívčí měšťanská škola a III. mateřská škola a nová budova II. mateřské školy. Dále bylo v letech 1901-1902 vystavěno hasičské skladiště a na jaře 1903 silnice do Nové Vsi. Po obou stranách říšské silnice (dnešní tř. 28. října) byly zřízeny chodníky a postupně se budovala kanalizace. Obec vybudovala nový hřbitov, protože starý hřbitov už nevyhovoval.

V roce 1903 chtěl Grmela jako soukromý podnikatel začít stavět plynárnu; těsně před započítím stavby však těžířstvo Marie-Anna nabídlo obci, že zavede do Mariánských Hor elektřinu, sejde-li ze stavby plynárny. Obec návrh přijala a těžířstvo po zaplacení odstupného Janu Grmelovi ve výši 16 000 K také elektřinu během roku 1905 zavedlo.

V roce 1905 byla zahájena stavba vodovodu, podstatně rychleji probíhalo zavádění kanalizace a v roce 1906 bylo započato se stavbou velké budovy pro měšťanskou školu za 310 000 K a se stavbou budovy pro německou školu za 119 000 K.

Tato rozsáhlá stavební činnost daleko předčila původní záměry. Jen za školní stavby bylo v letech 1900-1905 vydáno kolem půl milionu korun, ačkoliv na ně bylo v půjčce rozpočtováno jen 60 000 K. V roce 1905 a 1906 si obec vypůjčila další značné částky, takže koncem roku 1906 měla obec 2 287 000 K výpůjček a žádala o další ve výši 1,1 mil. K na dostavbu rozestavěných a na stavbu dalších škol, nemocnice, cest, kanalizace a 400 000 K na dostavbu kostela, které byly obci povoleny. Půjčky dosáhly již celkové výše 4 milióny korun.

Výstavba obce probíhala v souladu se zastavovacím plánem, jež navrhl Camillo Sitté. Centrum obce se mělo rozkládat kolem nového kostela. Spolek pro stavbu kostela byl založen Janem Grmelou krátce po jeho příchodu do Mariánských Hor v roce 1900. Předsedou spolku byl pozdější starosta Jan May a Grmela byl jeho jednatelem. Plány kostela a rozpočty vypracoval architekt Bém a stavitel Jureček z Mo-

ravské Ostravy. V květnu 1904 se obecní výbor usnesl na stavbě kostela, která měla být financována z půjčky 800 000 K. Stavba kostela byla zadána staviteli Židlickému za 415 000 K. Již v dobrozdání oddělení ministerstva pro výškové stavby je rozpočtovaná částka považována za příliš nízkou. Projekt byl zpracován v roce 1900, ale vzhledem ke sporům o půjčku 800 000 K se zahájení stavby zdrželo až do července 1905, za tu dobu ceny stavebních materiálů až o 50% (např. cena 1000 cihel stoupla za 4 roky z 26 na 38 K apod.) Architekt Židlický prostavěl asi 300 000 K a pro vlastní finanční potíže se vzdal stavby. Nová stavitelská firma Grossman a Fiala se zavázala v roce 1907 dokončit stavbu za 300 000 K (bez vnitřního zařízení, které mělo stát asi 100 000 K). Stavba kostela byla dokončena v říjnu 1908. Ačkoli obec usilovala o vyfaření z Moravské Ostravy už roku 1902, farní expozitura v Mariánských Horách byla zřízena teprve v roce 1906 a samostatná duchovní správa až v r. 1913.

Jak vyplývá z popsání stavebního vývoje Mariánských Hor, věnovala obec značnou pozornost rozvoji školství. Již od roku 1898 nevybírala školné a od školního roku 1902-1903 byly školní knihy a potřeby dávány žactvu zdarma. Po rozšíření obecných škol a jejich rozdělení na školu chlapeckou a dívčí v roce 1901 zřídila obec dvě měšťanské školy - chlapeckou a dívčí, které byly otevřeny na počátku školního roku 1903/04 a financovány z obecních peněz. Do zemské správy byly obě měšťanské školy převzaty v srpnu 1904. V říjnu 1903 otevřela obec průmyslovou pokračovací školu a v roce 1905 dvojtřídní obchodní školu a hornickou pokračovací školu. Vybudování vzorného školství v Mariánských Horách během velmi krátké doby pěti let bylo všeobecně vysoko hodnoceno a to i sociálními demokraty, kteří jinak obecní správu často kritizovali.

Vznik německého školství v obci byl spojen se změnou vedení závodu Marie-Anna po smrti ředitele Kohouta v roce 1902. Úředníci dolu založili tzv. Schulverein, který od roku 1902 vydržoval německou mateřskou školu a od roku 1903 německou obecnou školu. Při otevření německé obecné školy bylo do ní zapsáno 107 dětí. Po převzetí obou těchto škol do obecní správy v roce 1905 (s výslovným ustanovením: školu tuto i školku jako obecní převzítí, otevřítí ji a udržovati a to pro děti německé, rodičů německých v první řadě na závodě těžířstva Marie-Anna zaměstnaných. Škola a školka se nezakládá na poněmčení slovanských dětí, nýbrž na vychování dětí německých a zůstane soukromou, obecní") a po přijetí nového zemského školního zákona z 27. 11. 1905 (lex Perek) uplatňovala obec jako provozovatel německé školy § 20 zmíněného zákona, podle něhož měly být do školy přijaty děti znalé vyučovacího jazyka. Např. v roce 1906 více než 30 českých dětí, zapsaných do německé školy, bylo ze školy vyloučeno a děti pak chodily většinou do škol českých.

Pro rozvoj obce bylo důležité i založení dalších institucí. Již v roce 1900 byla založena z popudu nadučitele Pospíšila občanská záložna, v roce 1904 na Grmelův návrh spořitelna a v roce 1907 obchodní záložna. Od roku 1901 měly Mariánské Hory obecního lékaře, který byl

povinen zdarma léčit místní chudé a zaměstnance obce. Obecním lékařem byl MUDr. Jan May. V březnu 1903 byla v obci otevřena veřejná lékárna mgr. Lamberta Púrka, později známého činitele v hasičském hnutí.

Během let 1900-1906 vybudoval Jan Grmela ze skromných počátků rozsáhlý obecní úřad, zaměstnávající v roce 1906 celkem 26 úředníků v 7 samostatných úřadech (starostenský, důchodenský, dávkový, zdravotní, stavební, policejní, ohlašovací).

V Mariánských Horách vznikla po roce 1900 řada spolků. Z iniciativy Jana Grmely vznikly v obci kromě již zmíněného spolku pro postavení kostela v roce 1902 Sokol, veteránský spolek Břetislav a dámský dobročinný spolek Božena. Ve výboru všech těchto čtyř spolků byli v podstatě vždy členové většiny, ovládající obecní výbor, resp. jejich manželky. Účelem založení těchto spolků bylo evidentně vytvoření širší základny pro podporu té obecní politiky, kterou prosazoval Grmela bez ohledu na různost obecních cílů jednotlivých spolků.

Opozice spolupracující s těžířstvem Marie-Anna se po smíru obce s těžířstvem sdružila v roce 1905 ve spolku majitelů domů. Tento spolek se stavěl na odpor proti dalšímu rozvoji města a zaplavoval další úřední místa stále novými stížnostmi na obecní výbor, představenstvo a starostenský úřad. V boji o starostenské křeslo v roce 1906 vznikla opozice uvnitř dosavadní většiny v obecním výboru proti starostovi Sýkorovi a zorganizovala se ve Čtenářském spolku a později v Občanské jednotě vedené mgr. Půrkem.

Dělnické hnutí reprezentoval Klub sociálních demokratů v Mariánských Horách, založený v roce 1903. V roce 1904 vznikla v obci místní skupina Unie horníků rakouských. Schůze, výlety a jiné akce mariánskohorských a také moravskoostravských sociálních demokratů se odbyvaly nejčastěji v místním hostinci U koule a v jeho zahradě. Většího vlivu na řízení obce dosáhli mariánskohorští sociální demokraté až po obecních volbách v roce 1906.

Povýšení Mariánských Hor na město

Popsaný stavební vývoj, rozvoj školství i vzrůst obecních úřadů směřoval ke svému zákonitému vyústění - k povýšení obce na město. Z dnešního hlediska se nám může zdát význam tehdejší snahy o vybudování nového města podružný. Politická a národnostní situace v prvním desetiletí tohoto století byla však taková, že vznik českého města v sousedství Němci ovládaných měst Moravské Ostravy, Přívozu a o povýšení na město usilujících Vítkovic měl pro zachování českého etnika při stále silných germanizačních tendencích značný význam. Jan Grmela vycházel ve svých úvahách z toho, že vytvořením velkého českého města, vybaveného potřebnými kulturními institucemi, vznikne aspoň částečná protiváha vůči Ostravě, ovládané Němci, kde pouhé hájení základních národních zájmů českého obyvatelstva vyčerpávalo možnosti tamních Čechů. Vytvoření českého města považoval za pozitivní cíl české politiky na Ostravsku. Přitom Grmela vcelku odůvodněně počítal s větším rozvojem Mariánských Hor, než k jakému došlo. Na katastru Mariánských Hor měl

být přístav Dunajsko-Oderského průplavu, jehož stavba byla uzákoněna vodocestným zákonem z 26. 4. 1904 a měla být zahájena podle tohoto zákona v roce 1904.

První návrh na povýšení Mariánských Hor na město přednesl Jan Grmela v úředním připomenutí č. 1018 1. 2. 1902; o návrhu se psalo také v roce 1902 poslancům Pražákovi a Žáčkovi s tím, aby Mariánské Hory byly zahrnuty do městské volební skupiny. Grmela se zabýval v roce 1902 ještě myšlenkou spojit v jednu velkou obec Mariánské Hory, Novou Ves a Zábřeh, k tomuto návrhu se však později nevrátil.

V roce 1904 pokročila už výstavba veřejných institucí v Mariánských Horách natolik, že obecní výbor se usnesl 20.5.1904 požádat císaře o povýšení obce na město. Obec co do velikosti, podle sčítání z roku 1900, byla dvacátatřetí na Moravě a počtem obyvatelstva převyšovala mnohá města, jako Vsetín, Mikulov, Uherské Hradiště, Vyškov, Místek atd. Pro rozvoj obce bylo důležité zejména to, že s povýšením na město by platil městský stavební řád. Rádně zdůvodněná žádost ze dne 2. 8. 1906 byla zaslána císaři 5. 10. 1906. Bylo k ní připojeno také album pohledů z Mariánských Hor a polohopisný plán zástavby nové části obce. Kopie žádosti byla zaslána také všem příznivcům obce, poslancům Žáčkovi, dr. Pražákovi, dr. Hrubanovi, dr. Šílenému, dr. Stojanovi, ministrům dr. Fořtovi a dr. Pacákovi a dalším. Ti zřejmě uspíšili celou záležitost a dnem 1. 4. 1907 byly Mariánské Hory povýšeny na město. Slavnostní akt se konal 21. 4. 1907. K této příležitosti napsal František Sokol-Tůma veršovaný proslov.

Obecní volby v roce 1906

V roce 1904 se měly po uplynutí tříletého funkčního období konat nové volby do obecního výboru. Spor o udělení půjčky 800 000 K mezi těžířstvem Marie-Anna a Mariánskými Horami způsobil různice nejen v obci, ale také v obecním výboru. Ve 24 členném obecním výboru měla tzv. závodní opozice 8-9 členů, kteří když nemohli přehlasovat návrhy podporované většinou, odcházeli ze schůze, aby se výbor stal neschopný usnášení, tj. aby byl počet přítomných nižší než dvě třetiny. Proto byli starostou na schůze povoláváni také náhradníci. Později se situace ve výboru ještě zhoršila.

V této atmosféře se chystaly volby. Dosavadní většina v obecním výboru schválila ve schůzi 22. 12. 1903 udělení čestného občanství obce 64 osobám, které vesměs podporovaly obec při sporu o půjčku 800 000 K nebo při jiných příležitostech. Důvod byl zřejmý, čestní občané také volili a jejich hlas mohl v I. a II. sboru rozhodnout ve prospěch dosavadního vedení obce, tzv. občanské strany. Volby musely být pro protesty podané zemskému výboru odloženy. Během roku 1905 však ani závodní, ani občanská strana neměla zájem o provedení voleb. Smír dosud trval a byly urychleně zařizovány obecní investice: vodovod, elektřina, hřbitov, stavba škol a kostela. Ještě v říjnu 1905 byl na návrh občanské i závodní strany v obecním výboru jednoznačně

povýšen obecní tajemník Jan Grmela na ředitele obecních úřadů s ročním platem 4 000 K. V obci však začala vznikat nová opozice, nespokojená s kompromisem uzavřeným s těžířstvem Marie-Anna a očekával se i volební úspěch sociálních demokratů. Volby byly vypsané až na 2.-5.května 1906. Zúčastnilo se jich celkem 582 voličů, tj. daňových poplatníků, majících v obci domovské právo a čestných občanů, kteří byli pozváni k volbám, aby pomohli zvítězit straně dosavadního starosty. Ve volbách bylo ve III. kurii poprvé zvoleno do obecního výboru 5 sociálních demokratů. Také místní inteligence, vytvářející novou opozici ve volbách získala. Závodní strana získala 4 mandáty.

Zvláště průběh voleb ve III. sboru nepříjemně překvapil dosavadní starostovu stranu a těžířstvo Marie-Anna: dělníci nevolili kandidátku připravenou ve spolupráci s ředitelstvím těžířstva, ale sociálnědemokratickou kandidátku. Dosavadní starosta Sýkora podal protest proti volbám v I. sboru, kde se volilo na plné moci čestných občanů. Sledovalo se tím zrušení voleb. Po podání protestu nemohlo být zvoleno obecní představenstvo a obecní výbor nemohl pracovat. Tento protest však uškodil nejvíce straně, která jej podala. Byl odvolán až 15. září 1906 a volby představenstva se konaly až 6. října 1906. Po celou dobu se vyjednávalo mezi oběma zainteresovanými stranami o vyřešení situace.

Vztahy mezi oběma českými občanskými stranami se zostřily po odhalení, že původcem hanopisu na jednoho z členů nové opozice mgr. Půrka, který byl uveřejněn v dubnu 1903 v časopise stráž na Slovácku, je starosta obce Sýkora. Leták Čtenářského spolku s doslovným zněním Sýkorova dopisu byl vydán po odvolání protestu proti volbám 21. 9. 1906, dva týdny před volbou starosty. Byl citován i v tisku, celý byl např. otištěn v Duchu času.

Boj o starostenské křeslo vedl tak daleko, že obě české strany usilovaly o hlasy úředníků těžířstva, což ovšem těžířstvo velmi vítalo a vidělo v tom posílení svých pozic. Závodní hlasy nakonec získala strana opoziční. Těsně před volbami byly kandidatury již vyjasněny: za dosavadní většinu kandidoval starosta Sýkora, za opozici dr. May. Ve volbách zvítězila opozice. Nejen že dr. May byl zvolen starostou 18 hlasy, ale do obecní rady nebyl zvolen nikdo z bývalého předsednictva. Mezi 7 zvolenými radními byli i 2 sociální demokraté.

Zdá se, že v pozadí jednání, jež předcházela volbě starosty, byl Jan Grmela, který zprostředkoval jednání všech zainteresovaných stran. Grmela se zřejmě nakonec sám přidal na stranu dosavadní opozice. Starosta Sýkora mu přičítal svou porážku.

Nový obecní výbor musel dokončit započaté obecní investice a byl proto nucen učinit ještě rozsáhlejší výpůjčky než odstoupivší vedení obce. Těžířstvo Marie-Anna sáhlo opět ke starým osvědčeným metodám podávání protestů proti schválení rozpočtů a půjček, které podporovala skupina také bývalého starosty Adolfa Sýkory, tvořící nyní opozici (především z důvodů osobních). Tím byl obecní výbor

dohnán k tomu, co dříve vytýkal starému výboru. V září 1907 uzavřel podobný kompromis s těžířstvem, jaký byl uzavřen v roce 1904, musel však poskytnout německému vedení těžířstva nové ústupky, jako umožnění stálé kontroly nad vedením městské pokladny zástupcem těžířstva, předběžné projednávání městských investic se závodem apod.

Grmelova neúspěšná kandidatura na zemského poslance

Na podzim roku 1906 se konaly volby do zemského sněmu. Obyvatelstvo Mariánských Hor volilo jednak ve všeobecné, jednak v městské kurii. V městské kurii kandidoval podle usnesení valného sjezdu Jednoty samosprávných úředníků a zřízenců obecních na Moravě v českém volebním obvodu měst Moravská Ostrava, Vítkovice, Mariánské Hory a Přívoz ředitel obecních úřadů v Mariánských Horách Jan Grmela jako nezávislý kandidát. V této kurii dále kandidovali dr. Fajfrlík za pokrokovou stranu, dr. Palkovský za národní stranu a Antonín Smetana za sociální demokracii. Ve všeobecné kurii kandidoval sociální demokrat Jan Prokeš, dr. Hrstka za stranu pokrokovou a další. Nově zvolená obecní rada v Mariánských Horách se na svém zasedání v říjnu 1906 jednomyslně usnesla doporučit a podporovat kandidaturu Jana Grmely v městské skupině a Jana Prokeše ve všeobecné skupině. Toto rozhodnutí bylo zdůvodněno velkými zásluhami Jana Grmely o rozvoj obce Mariánských Hor a českého národního života na Ostravsku a jeho předpoklady pro úspěšný výkon poslanecké funkce ve prospěch Čechů na Ostravsku. Podpora kandidatury Jana Prokeše byla zdůvodněna spravedlivým přihlédnutím k požadavkům více než 2 000 mariánskohorských voličů ve všeobecné kurii, kteří jsou stoupenci sociálně demokratické strany a mají 5 zástupců v obecním výboru a 2 zástupce v radě. Rozhodnutí obecní rady bylo napadáno zejména v Ostravských listech, orgánu národní strany.

Volby ve všeobecné kurii se konaly 11. 11. 1906 a sociální demokrat Prokeš byl zvolen většinou 10 771 hlasů z celkových 19 367 hlasů. Nejvíce voličů získal v Mariánských Horách (1395 hlasů) a v Moravské Ostravě (1 130 hlasů).

Grmelova kandidatura v Mariánských Horách získala velkou podporu. Předsedou volebního výboru pro jeho zvolení se stal dr. Jaroslav Pluhař, první obecní radní. Účinnou podporu v tisku mu poskytoval František Sokol-Tůma, jehož list Ostravan se stal prakticky Grmelovým tiskovým orgánem.

Volební program Jana Grmely spočíval na myšlence, že pro Ostravsko je důležitá národní práce neomezená úzkým hlediskem jednotlivých politických stran. Pro českou věc na Ostravsku považoval za důležité vybudovat další české školy a veřejně užitečné ústavy - nemocnice, sirotčince. Součástí jeho programu bylo vytvoření Mariánských Hor jako hospodářské a politické protiváhy vůči Moravské Ostravě a Vítkovicím, ovládaným Němci, která by působila i na zdárný vývoj v těchto městech - tj. na přechodu městské samosprávy do čes-

kých rukou. Značnou pozornost věnoval školské otázce, kde chtěl usilovat o rozvoj českého odborného školství a o nápravu zdravotních poměrů na obecných školách - odstranit přeplnění tříd rozšířením škol, zřídit umývárny a sprchárny ve školách atd. Dále chtěl zmodernizovat učební výuku na měštanských školách. Přimlouval se za zavedení dílenského vyučování a sliboval usilovat o zrušení školního ve všech školách.

Pokud jde o politickou angažovanost, vyjádřil se Grmela tak, že odmítl nabízenou kandidaturu ve všeobecné kurii, která podle jeho názoru přísluší kandidátu z řad dělnictva. Ač byl na kandidátce lidové strany, zdůrazňoval, že je na ní veden jako nezávislý kandidát a že není klerikál. O svou volbu se ucházel s poukazem na svou dvaadvacetiletou činnost ve prospěch české věci na Ostravsku, na rozvoj dvou obcí, kde působil, tj. Přívozu a Mariánských Hor.

Na volebních schůzích vehementně podporoval kandidaturu Jana Grmely i nový starosta Mariánských Hor dr. Jan May. Jak v Ostravanu, tak na volebních schůzích byly odmítány útoky na Jana Grmelu zejména ze strany národní, ale i pokrokové, napadající Grmelův volební program a jeho samého, jeho řízení obce a zejména údajné nepořádky v obecní pokladně. Ostravské listy Grmelu charakterizovaly jako polovzdělaného šarlatána, stíženého slavomamem.

Volební praktiky používané proti Grmelovi odsuzovali sociální demokraté, kteří jeho volební program považovali za lepší než volební program dr. Fajfrlíka a dr. Palkovského a to pro určité pochopení Jana Grmely pro dělnickou otázku. Volili však svého kandidáta, s jehož úspěchem ve městské kurii nepočítali. Nevyhloučili však možnost podporovat v užší volbě kandidaturu Jana Grmely.

Grmelovy vyhlídky na volební úspěch byly dosti slibné až do posledního předvolebního týdne. Tehdy tři členové Spolku majitelů domů v Mariánských Horách podali na Grmelu trestní oznámení pro zločin podvodu, zpronevěry, padělání listin atd. Trestní vyšetřování v této věci sice bylo 17. 12. 1906 státním návladnictvím jako neodůvodněné zastaveno, ale přes prohlášení předsednictva Mariánských Hor, že údaje obsažené v trestním oznámení jsou lživá, jak potvrdila revize obecních účtů, přinesla tato aféra patrně značnou nedůvěru vůči Grmelově kandidatuře. Ve volbách konaných 29. 11. 1906 obdržel Grmela pouze 116, tj. 9,4% hlasů. Poslancem byl zvolen kandidát pokrokové strany dr. Fajfrlík.

Grmela odchází do Paříže a je obviněn ze zpronevěry

Po volební porážce a zejména pod dojmem podaného trestního oznámení podal Jan Grmela 3. 12. 1906 žádost o penzionování a poskytnutí odbytného. V žádosti uvedl, že při svém nástupu našel obec v neutěšených poměrech, které se snažil odstranit, že chtěl obec povznést, že však jeho práce nebyla vítána. Naopak byly proti němu vedeny mnohé

kampaně, vydávány letáky atd., přičemž nebylo šetřeno ani jeho rodiny ("na děti mé nastražili vitriol"). Nenávist se stupňovala od voleb do obecního výboru a vyvrcholila při volbách do zemského sněmu, kdy bylo jeho další úřadování a pobyt v kraji znemožněn. Mariánské Hory ovládají osobní zájmy, nenávist, msta, ctižádost, pletichy, úplatnost a proto Mariánským Horám dál sloužit nechce a nebude. V obci se veřejně hovoří, že jeho osoba je překážkou sblížení nového starosty s jeho většinou a s občanstvem a překážkou další práce v obci a proto je jeho povinností odstoupit.

Obecní výbor Grmelovu demisi přijal a penzionoval jej s tím, že penze pomíjí jen v případě, bude-li soudním rozsudkem prokázáno, že ředitel Grmela se dopustil úmyslně a ve zlém úmyslu zločinu zpronevěry ve vykonávání obecní služby v Mariánských Horách. V závěru jednání bylo protokolováno uznání a díky obecního výboru dobrovolně odcházejícímu řediteli za jeho činnost vykonanou ve prospěch a k povznesení Mariánských Hor.

4. 2. 1907 Grmela odjel z Mariánských Hor. Po krátkém pobytu v Brně a v Itálii se v dubnu 1907 se svou dcerou Marií usadil v Paříži, kam za ním o měsíc později došla manželka s ostatními dětmi.

Revize obecního hospodářství Mariánských Hor za léta 1899-1906, prováděná s přestávkami od roku 1904, byla ukončena v červenci 1907. Z revizní zprávy vyvodil zemský soud zejména tyto závěry:

1. V Mariánských Horách se od roku 1901 do roku 1906 vedla mimo úřední pokladnu zvláštní nekontrolovatelná pokladna, do níž plynuly téměř všechny výpůjčky a z které se vyplácely téměř všechny mimořádné výdaje, aniž se o tom konaly zápisy v obecních knihách a účtech. Moravský zemský výbor udělil proto dřívějšímu představenstvu přísnou důtku.
2. Za tuto vedlejší pokladnu jsou přímo zodpovědni bývalý ředitel Jan Grmela, jenž peníze přijímal a vyplácel, a bývalý starosta obce Adolf Sýkora, zplnomocněný k tomu usnesením obecního výboru z 21. 12. 1900. Z této zvláštní pokladny nebyly odevzdávány do obecní pokladny dvakrát ve vydání zúčtované obnosy a to bankám v Ostravě a Opavě, a dvakrát účtovaná splátka firmě Kunz v Hranicích, které stavěla v Mariánských Horách vodovod, takže oba funkcionáři jsou zodpovědni obci za škodu ve výši 45 797,54 K.
3. Už v únoru 1907 bylo zastaveno z usnesení obecní rady vyplácení Grmelovy penze až na částku 133 K měsíčně a od prosince 1907 úplně.
4. Město Mariánské Hory se soudilo o chybějící peníze nejdříve s bývalým starostou Sýkorou. Grmela totiž v roce 1905 předal důchodenskému úřadu obce vyúčtování, podle něhož si Sýkora vypůjčil z obecních peněz značné částky a nevrátil je, a Sýkora proti tomuto vyúčtování delší dobu nic nenamítal. Tento spor prohrála obec a

uzavřela v lednu 1908 se Sýkorou smír, jímž: upustila od svých požadavků. Pak teprve se připojila k žalobě na Jana Grmelu ve věci zpronevěry. Grmela zatím žaloval obec pro zastavení penze.

5. O celém sporu zůstala zachována bohatá dokumentace. Grmela byl zjištěným schodkem značně překvapen. Chtěl se přijet hájit, bude-li na něj podáno trestní oznámení, v tom smyslu psal státnímu návladnictví v Novém Jičíně. V osobním dopise z 8. 8. 1907 psal dr. Mayovi, aby se nevzdával starostenství, ale bude-li třeba, aby jemu, Grmelovi, byla přičtena vina, poněvadž je lépe, bude-li trpět jednotlivec a ne celá obec. V podání téhož dne, adresovaném předsednictvu města, znovu zdůraznil nutnost existence soukromé pokladny v době, kdy půjčky nebyly ještě obci povoleny. Popřel, že by úmyslně dvakrát účtoval některé položky a divil se, že nebyl tázán na tyto věci, když ještě bydlel v Mariánských Horách. Přiznal možnost nějaké chyby, ale sdělil, že aby mohl z Mariánských Hor odejít, doložil naopak do obecní pokladny celkem 78 500 K. Vyžádal si revizní zprávu a v říjnu 1907 poslal obci rozsáhlé, ale nepřehledné a složité zúčtování soukromé pokladny o 120 stranách se závěrem, že není nic dlužen obci, ale že do obecní pokladny dodal, aby zakryl chyby důchodenského úřadu, 82 500 E.

Tyto Grmelovy vývody se zdají na první pohled dosti neskutečné. Uvážíme-li však, že měl velmi vysoký plat, že při odjezdu z Mariánských Hor prodal dům za 42 000 K, že údajně zpronevěřil 50 000 K, že dostal odstupné od těžířstva Marie-Anna za neuskutečnění plynárny ve výši 16 000 K, že za ním zůstaly značné dluhy, že podle jeho dopisu již 8. 7. 1907 po prvním zastavení penze byl bez prostředků a že posílal stále nové a nové dopisy a rozklady na svou obhajobu, že v září 1907 píše: "... to, co jsme na zastavení měli, je zastaveno, a máme holý život v těle - jiný příjem než penzi nemáme", že od roku 1907 stále téměř měsíčně žádal o poskytnutí i velmi malých záloh na penzi dalších měsíců - dospějeme k závěru, že Grmela způsobil v obecních účtech nepořádky, ale že si peníze z Mariánských Hor neodnesl a v Mariánských Horách je ani utratit nemohl. Býval až do noci v úřadě a celá rodina žila dost skromně.

Jan Grmela podrobně vypověděl o všech otázkách při výslechu v Paříži v dubnu 1908, který si vyžádala obec Mariánské Hory.

Státní návladnictví v Novém Jičíně zastavilo 30. 7. 1908 trestní stíhání Jana Grmely a Adolfa Sýkory, poněvadž k němu nenalezlo důvodů. Podrobnější spisy k tomuto rozhodnutí chybějí. Z důvodů státního návladnictví však zřejmě vycházel rozsudek zemského soudu ve sporu o výši obstavené části Grmelovy penze z 31. 1. 1913, který uvádí, že z revizních spisů se dalo vyvodit, že účty obce Mariánských Hor nebyly v pořádku, nebo že některé položky nebyly knihovány, nikoli však, že se Grmela dopustil

zpronevěry. Posud není vyřešena otázka, jakým způsobem schodek povstal.

O zastavení trestního stíhání nebyl Grmela uvědomen a jeho tíživé finanční situace obec zneužila. Využila toho, že Grmela se nemohl vzdát své penze jednak proto, že na dvě třetiny jeho penze byla uvalena exekuce a musel by pak dluh zaplatit, jednak že byla jeho jediným příjmem.

Prostřednictvím dr.Žáčka byl 19. 9. 1908 mezi obcí a Grmelou sjednán smír, kterým Jan Grmela uznal, že dluhuje obci Mariánské Hory 45 797,54 K a svoluje k jejich uhrazení srážkami z penze, vzdává se dalších finančních nároků (na odměnu za mimořádné práce, na odškodné za porušení služební smlouvy, za náhradu peněz, jež domněle obci půjčil atd.). Obec Mariánské Hory se zavázala platit Grmelovi neobstavitelnou část penze 1 600 K ročně. Obě strany se dohodly na ukončení soudních sporů.

Při podpisu smíru psal Grmela dr.Žáčkovi: "Poslal jsem telegram a teď posílám dvě porovnání s obcí ze dne 19.zář 1908 - v němž, jak sám uznáte, páchám samovraždu. Bohu poručeno - jinak nemohu děti zachránit a smír umožnit - nelze jak podepsat... Sám vidíte, že přináším hrozné hmotné a čestné oběti a tyto musím tak učinit, abych napravil obětováním své cti a majetku, co mariánskohorští pokazili, musím nechat "domněle" ve stylizaci a "uznat" chyby jiných za své.

Grmela ještě později vedl s obcí spory o výši zadržené části penze, jednal s obcí o odstupné, aby mohl složit kauci na místo ředitele pojišťovací společnosti v Mnichově; jednání bylo neúspěšné. V roce 1911 se objevil v Mariánských Horách. Pak po kratším pobytu v Mnichově v roce 1912 až do své smrti 25.9.1932 žil v Paříži. V dopise pozůstalých presidiu města Moravské Ostravy je obsaženo svědectví o smutných událostech roku 1907: "Od té doby, když náš otec opustil úřad roku 1907, byl pouze odkázán na svoji rodinu: první rok, jak Vám známo, Mariánské Hory úplně zastavily vyplácení penze: byla to velká pohroma pro celou tak četnou rodinu, pohroma, která až dosud nese svoje stopy - neboť otec nás nemohl více nechat chodit do školy, aniž nám dát náležitou stravu. Byl to zlý čin spáchan na nás tehda vesměs malých dětech: my jsme tím trpěly hlad a všemi možnými nedostatky v našem útlém dětském mládí.

Otec náš byl obviněn a odsouzen k nahrazení na 51 000 K schodku. Kdo byl ale onen člověk, který z toho obnosu měl prospěch? My ne, u nás byla bída a nouze. Na otce byla vržena hanba a obvinění, my jsme za to trpěli s ním a to za viny nespáchané, též o tom otec mluvil v jeho poslední vůli: „horribles calomnies et insinuations infernales, des accusations sataniques - mais, je n'ai rien a faire avec tout cela."

„Měl-li náš otec jisté povahové vlastnosti, neměl tu - obohatit se na úkor druhého, důkaz toho, že žil od doby odchodu z Mariánských Hor až do svého skonání v bídě a nedostatku."

Závěr

Bližší pohled na působení Jana Grmely v Mariánských Horách v letech 1900-1906 nás vede k domněnce, že je třeba změnit dosud spíše nepříznivé mínění o této zajímavé postavě novějších ostravských dějin.

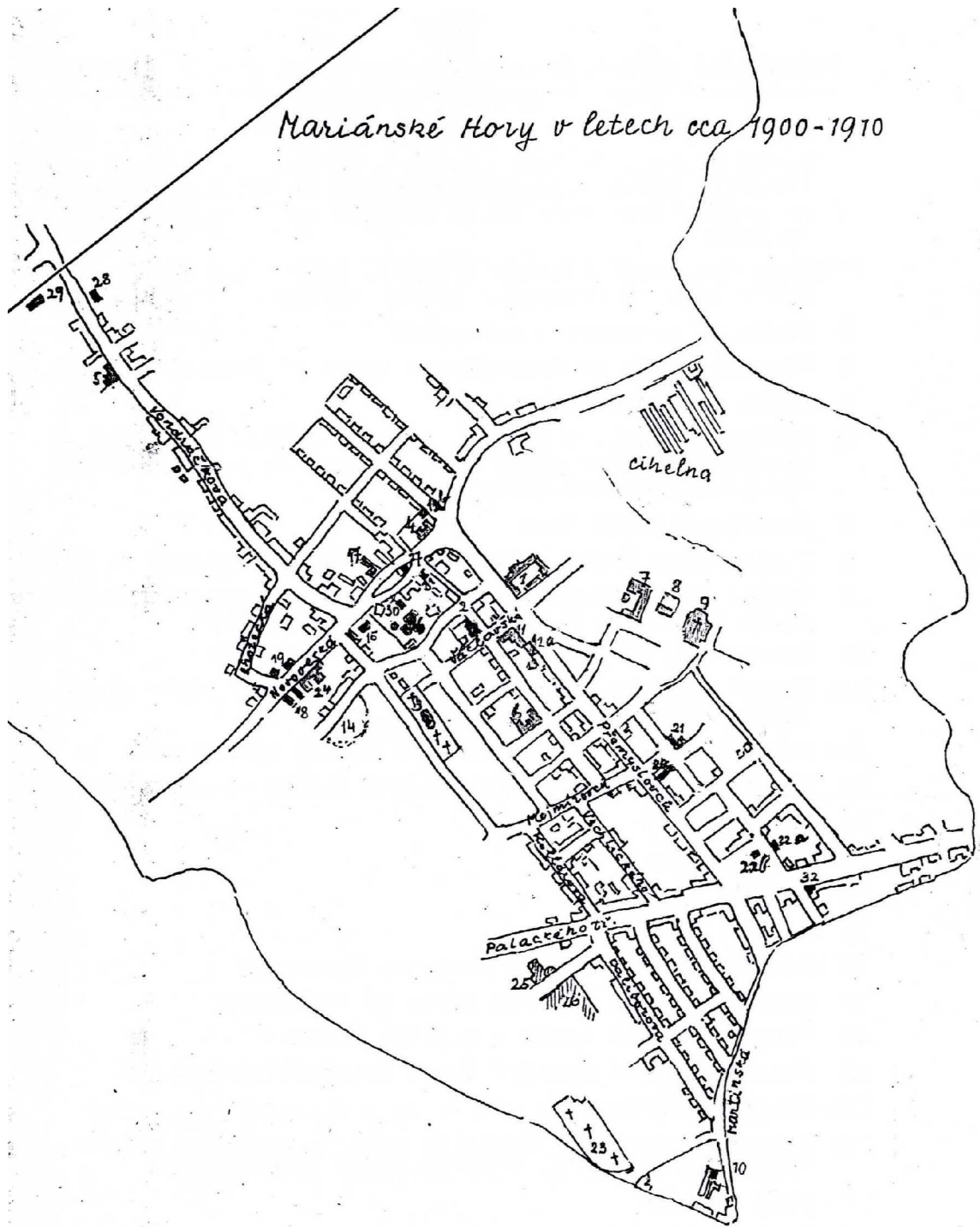
Jan Grmela vstoupil do českého politického života v osmdesátých letech 19. století - v době jeho velmi pomalého zotavování z hlubokého úpadku minulých let. Na Ostravsku byl ještě v osmdesátých a devadesátých letech český národní život předmětem zájmu úzké skupiny vzdělců, navíc zmítané osobními i stranickými rozpory, která nebyla s to čelit soustředěnému germanizačnímu úsilí a hospodářské síle německého kapitálu.

Ve srovnání s programem pouhé obrany českých zájmů proti germanizačním snahám přichází Grmela s novou myšlenkou - vybudování pokud možno rovnocenné české síly na Ostravsku, která by mohla čelit německé snaze o hegemonii a v budoucnu ji potlačit. Zde prisuzoval Grmela zásadní důležitost rozvoji českého školství, posílení českého hospodářského potencionálu, vybudování českých institucí a odstranění stranických nešvarů uvnitř českého etnika. Tímto hlediskem byl motivován i jeho přístup k sociálně demokratické straně a k dělnictvu. Ač prokázal, že má jisté pochopení pro sociální potřeby dělnictva, jeho význam a politické požadavky nikdy nepochopil. K částečné revizi svého odmítavého postoje k sociální demokracii v posledním roce působení v Mariánských Horách, přistoupil spíše na základě volební kalkulace než změny svého přesvědčení.

Byl politickým samoukem a vytvořil si o sobě velmi lichotivou představu jakéhosi apoštola české věci na Ostravsku. Díky svým značným organizačním schopnostem dokázal v krátké době jak v Přívoze, tak v Mariánských Horách strhnout na sebe faktické vedení obce, při uskutečňování svých záměrů neváhal použít jakýchkoli prostředků. Je třeba přiznat, že se mu podařilo v krátké době vytvořit v Mariánských Horách takovou základnu pro rozvoj českého národního života, jaká se jinde budovala desítky let. Přes veškeré úsilí však nedovedl překlenout nesourodé osobní a hospodářské zájmy v obci a to nakonec způsobilo jeho pád. Ztrátou možnosti uplatňovat svůj politický program v praxi po odchodu z Mariánských Hor patrně postupně převládly v jeho jednání negativní stránky jeho charakteru, podle nichž byla hodnocena jeho pozdější životní dráha.

Jeho dílo na Ostravsku bylo velmi významné pro rozvoj českého národního života na přelomu století, třebaže s nabytím státní samostatnosti a s dalším hospodářským rozvojem Ostravska pozbylo svého původního významu.

Mariánské Hory v letech cca 1900-1910

Orientační plánec Mariánských Hor z let cca 1900-1910

- 1 Dvůr - vůbec první budovy v Čertově Lhotce
- 2 První škola v Čertově Lhotce - přízemní venkovské stavení, (později pošta a po zřízení pošty na Ulici Přemyslovců na jejím místě dnes stojí panelák vedle rožního stavení na Lomené.
- 3 Starý (zrušený) hřbitov s kaplí. Dnešní sad Smetanův. Kaple byla ve dvacátých letech zbourána.
- 4 Škola na rozcestí - chlapecká
- 5 německá škola na Vondráčkově (později Švermově) ulici.
- 6 škola na Karasově ulici
- 7 Měštanská škola u kostela - zadní křídlo chlapecké - prostřední vchod proti faře, dívčí - v předním křídle dvouletá obchodní škola
- 8 Římskokatolická fara
- 9 Chrám Panny Marie - římskokatolický, vysvěcený r. 1908
- 10 Obecní chudobinec na Martinské ulici v pronajatém traktu domku povozníka Petra Zápaly, dům č. 28/238
- 11 Obecní dům na rohu Přemyslovců a Václavské
- 12a Obecní stodola, část obecního dvorku. Na jejím místě stojí dnes hasičská zbrojnice.
- 12b První hasičská zbrojnice - po školou na rozcestí
- 13 Obecní dvorek s obytným stavení šafáře - vozy, koně
- 14 Štěrkový důl
- 15 Sedlák Lokša
- 16 Sedlák Luzar
- 17 Sedlák Plaček
- 18 Sedlák Silber - vedle školy na Novoveské
- 19 Domkaři Mrázci - proti škole na Novoveské
- 20 Kino - dřevěné bouda - majitel Frank
- 21 Polská škola - nynější dívčí internát zdravotnic
- 22a Mateřská školka
- 22b Rakouský sloup s dvojhlavým orlem a reliéfem císaře Františka Josefa I. - po převratě 1918 stržen
- 23 Nový hřbitov
- 24 Škola na Novoveské ulici
- 25 Slévárna Kroulík

26 Slévárna a strojírna Jermář

Ulice: Hlavní třída, dnešní^{***} 28. října, za Rakouska:
Palackého Dnešní Slavníkovců byla Vrchlického

27 Četnická stanice na rozcestí před křižovatkou, před
napřímením vozovky na Novoveské ulici

28 Pozdější četnická stanice, před viaduktem ČSD na
Vondráčkově ulici

29 Nádraží ČSD v Mariánských Horách

30 Kaplička na kopečku

31 Kovář a podkovář (Pospíšil ?), ve svahu proti
bývalé četnické stanici

32 Lékárna Lamberta Půrka